

CAMİ VE HAYAT

'Mescit' sözcüğü 'tevazu ile eğilmek' anlamındaki secde etmek kelimesinden türeyen ve '**secde edilen yer**' mânâsını ifade eden bir isimdir. Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Müslümanların ibadet mekânları '**mescit**' olarak anılmıştır ki, bu adlandırma oldukça manidardır. Zira Allah Resûlü,

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثَرُوا الدُّعَاءَ

*"Kulun, Rabbine en yakın olduğu an, secde ânıdır."*¹ sözüyle Müslüman'ın ibadetinde secdenin ayrıcalıklı bir yeri olduğunu bildirmiştir.

Daha sonraları içinde cuma namazı kılınan ve hutbe okunan daha büyük mescitlere, cemaati bir araya toplayan mânâsında '**el-mescidü'l-câmi**' denilmiştir. Ülkemizde zamanla, bu tamlamanın '**camii**' kısmı tek başına kullanılarak yaygınlık kazanmış, '**mescit**' ismi ise müstakil olmayan, çok daha küçük ibadethanelere has kılınmıştır.

İslâm dünyasının geri kalanı ise '**mescit**' ismini benimsemiş, Müslümanların en kutsal mekânları olarak bilinen **Mescid-i Harâm, Mescid-i Aksâ ve Mescid-i Nebevî** özel isimleriyle anılmaya devam edilmiştir.

İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den bu yana, farklı inançlara mensup olsalar da insanlar her devirde, bir araya gelip topluca ibadet edecekleri kutsal mekânlar belirlemişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'in bildirdiği üzere

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ

yeryüzünde insanlar için yapılan ilk mabet '**Mescid-i Harâm**' olarak bilinen Kâbe'dir. Resûlullah da Mescid-i Harâm'dan sonra yapılan ilk mescidin Mescid-i Aksâ olduğunu haber vermiştir.

İslâm dinini tebliğle görevlendirilen Peygamber Efendimiz ilk zamanlarda Kâbe'nin yakınlarında namaz kılmaktaydı. Evinin bir bölümünü mescit olarak ayıran ilk Müslüman **Ammâr b. Yâsir olup**, Hz. Ebû Bekir de evinin avlusuna bir mescit yapmıştı. Ancak kişiye özel ibadet mekânları olan bu yerlerde toplu ibadet yapılmıyordu.

Mekke döneminde ilk Müslümanlar için tam anlamıyla mescit vazifesi gören bina, Harem bölgesindeki Safâ tepesinde yer alan '**Dâru'l-erkam**' adıyla meşhur olan Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın eviydi. Resûlullah'ın İslâm davetini devam ettirdiği ilk yıllarda inananların toplanma yeri olan, pek çok kişinin Müslüman oluşuna şahitlik eden ve bu özelliklerinden dolayı **Dâru'l-İslâm** ismiyle de anılan bu evde, Müslümanlar topluca namaz kılmış ve ibadet etmişlerdir.

جُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهْرًا أَيَّنَمَا أَدْرَكَ رَجُلٌ مِنْ أُمَّتِي الصَّلَاةَ صَلَّى

*"Yeryüzü (toprak) benim için mescit ve temiz kılınmıştır. Ümmetimden kim nerede namaz vaktine ulaşırsa hemen orada namazını kılabilir."*² sözleriyle toprağın namaz kılmak için uygun olduğunu bildiren Hz.

Peygamber, Medine'de mescit inşası tamamlanincaya kadar namaz vakti girdiğinde, bulduğu geniş ve temiz olan her yerde namazını eda ederdi. Ancak ilk dönemlerden itibaren Müslümanların kendilerine belirli yerleri mescit edindikleri görülmektedir.

¹ Ebû Dâvûd, Salât, 147, 148

² Nesâî, Mesâcid, 42

Nitekim Allah Resûlü henüz hicret yolculuğunu tamamlamamışken, Medine yolundaki son durağı olan Kubâ'ya vardığında kendisinden önce gelen ilk muhacirlerin burada namaz kılacak bir yer yaptıklarını ve Ebû Huzeyfe'nin azatlı kölesi Sâlim'in imamlığında namaz kıldıklarını görmüştü. Kubâ'da kaldığı süre içerisinde kendisi de burada namaz kılan Allah Resûlü bu namazgâhı genişleterek '**Kubâ Mescidi**' diye bilinen mescidi inşa ettirmiştir. Medine'ye yerleştikten sonra da kimi zaman yaya kimi zaman da binekli olarak sık sık bu mescidi ziyaret etmiş ve burada namaz kılmış, sahâbeyi de burada namaz kılmaya teşvik etmiştir.

Kubâ'da dinlendikten sonra Medine'ye varmak üzere tekrar yola çıkan Hz. Peygamber, Sâlim b. Avfoğulları'nın ikamet ettiği yere vardığında cuma namazını, **Rânûnâ** vadisinde daha önceden var olan bir mescitte kılmıştır.

Medine'de mescit yapımı için karar kıldığı alanda ise, Medinelilerden ilk Müslüman olan kimse olduğu kabul edilen **Es'ad b. Zürâre** tarafından kurulmuş bir mescit vardı. Resûlullah'ın hicretinden önce Es'ad burada Müslümanlara vakit namazları ile cuma namazlarını kıldırıyordu.

Allah Resûlü de Müslümanların mâbedi olan mescitlerin, "**Allah katında en makbul mekânlar**" olduğunu haber vermiş ve bulunduğu yerlerde mescit yapılmasına özen göstermiştir. Sahâbeyi de bu konuda teşvik etmiş,

مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ

"Her kim Allah için bir mescit bina ederse, Allah ona cennette bu mescidin benzeri (bir köşk) bina eder."³ buyurmuştur.

Bu nedenle Mescid-i Nebevî'den sonra Medine'nin içinde ve çevresinde pek çok mescit bina edilmiş, bunların çoğu yapımlarını gerçekleştiren kabilelere nispet edilmiştir. Fakat bunların içinde Hz. Peygamber'in mescidi ayrıcalığını korumuş, vakit namazları bütün mescitlerde kılınmakla beraber, ilk dönemlerde cuma namazlarında bütün müminlerin Allah Resûlü'yle bulunduğu yegâne mescit Mescid-i Nebevî olmuştur.

Tevbe sûresinin daha ilk başında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَن يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar ederler. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır."⁴ İslâm mabetlerini ancak inanmış gönüllerin imar edebileceğini bildiren bu âyet, aynı zamanda mescitleri mânevî anlamda imar etmek şeklinde de anlaşılmıştır. Nitekim Hz. Peygamber,

إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَبْعَاهُ الْمَسْجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ

"Bir kimsenin mescitlere gidip gelmeyi alışkanlık edindiğini görürseniz onun imanına şahit olunuz." sözünü bu âyetle açıklamış,⁵ mescitlere devam etmenin gereği üzerinde önemle durmuştur.

Resûl-i Ekrem mescit yolunda atılan adımların sevap kazanma vesilesi olduğunu söylemiş, namaz için mescide giden bir müminin her gidiş gelişi için Cenâb-ı Hakk'ın ona cennette bir konak hazırlayacağını

³ Müslim, Zühd, 44.

⁴ Tevbe, 9/18.

⁵ Tirmizî, İmân, 8

bildirmiştir. Allah Teâlâ'nın, kalbi mescitlere bağlı olan kimseleri kıyamet günü arşın gölgesinde gölgelendireceğini müjdelemiştir.

Peygamber Efendimiz

لَا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمْ الْمَسَاجِدَ إِذَا اسْتَأْذَنَكُمْ إِلَيْهَا

mescide gelmek isteyen kadınlara mâni olunmamasını istemiş⁶, rahatsız olmamaları için mescidin bir kapısını onlara tahsis etmeyi uygun görmüştür. Hz. Ömer de, daha sonra erkeklerin bu kapıdan girmesini yasaklamıştır. Ayrıca namaz kılamayacak durumda olsalar dahi büyük küçük bütün kadınların bayram namazlarında namaz kılınan alanın yanına gelerek bayram coşkusu ve bereketini paylaşmalarını tavsiye etmiştir.

Değerli Cemaat

İslâm dininde sadece Allah için secde edilen, yalnızca O'na dua ve ibadet edilen, özel mekânlar olan mescitler, bizzat Resûlullah tarafından '**Allah'ın evleri**' olarak anılmış ve böylece her mescit 'Allah'ın evi' kabul edilerek Müslüman hayatının merkezine yerleşmiştir.

Ancak Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de ilk mabet olan Kâbe için '**evim**' ifadesini kullanması sebebiyle, Beytullah (Allah'ın evi) ismi Müslümanların kiblesi olan Kâbe'yle özdeşleşmiştir. Müslümanların kutsal mekânlar olan mescitlere girerken bu bilinçle hareket etmeleri ve mescit içerisinde buldukları müddetçe mescit âdâbına uygun davranmaları istenmiştir.

Hz. Peygamber, mescitlerin hizmetini gören, ihtiyaçlarını karşılayan kimseleri takdir etmiş, ashâbını bu yönde teşvik etmiştir. Nitekim ilk dönemlerde çok korunaklı olmayan Mescid-i Nebevî'nin gece yağın yağmurla ıslanan zeminini kapatmak üzere, eteğine topladığı çakılları yerlere döşeyen zâta,

مَا أَحْسَنَ هَذَا

"Bu (yaptığın) ne kadar güzel!" diyerek memnuniyetini ifade etmiştir.

Mescidin temizliğiyle ilgilenen siyahî bir kadının öldüğünü kendisine duyurmayan ashâbına sitem etmiş, kabrini ziyaret edip onun için cenaze namazı kılmak suretiyle mescide hizmet edenlere ne kadar önem verdiğini göstermiştir.

Muhterem Müslümanlar

Camilerimiz tarih boyunca sadece ibadet mekanlarımız olmamıştır.

- ❖ Aynı zamanda bilgi mekanımız olmuştur.
- ❖ Aynı zamanda birlik mekanımız,
- ❖ Aynı zamanda sevgi mekanımız olmuştur.

Biz ibadetlerimizi camilerde yaparız. Ama, Peygamberimiz (s.a.) "**Yeryüzü bana mescid kılındı**" ifadesiyle onun sadece bir mekanda değil, yeryüzünün her noktasında yapılabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla camiler sadece ibadet mekanı değildir.

⁶ Müslim, Salât, 135.

⁷ Ebû Dâvûd, Salât, 15.

Öyleyse yeryüzü mescid kılındığı halde neden biz camilerde bir araya geliyoruz? Neden camilerde olmazsa olmaz ibadetlerimiz var? Cuma ve bayram namazı gibi cemaatle olmazsa olmaz namazlarımız var. Diğer taraftan, neden sevgili Peygamberimiz müslümanların beş vakitte bir araya gelmelerini emrediyor?

Çünkü biz ibadetle birlikte bedenlerimizi, bedenlerimizle birlikte ruhlarımızı bir araya getirerek, birleştiriyoruz. Aynı zamanda tevhitle vahdet arasında bir ilişki kuruyoruz. Bir birlik oluşturuyoruz. Birlik olmayı, ruhlarımızla birlik olmayı öğreniyoruz. Ruhlarımızı birleştirmeyi öğreniyoruz.

Sevgili Dostlar

Camiide **mihrab** vardır. Mihrab sadece imamın cemaatin önüne geçip namaz kıldıracağı yer değildir. Mihrab, **'harb'** kökünden gelir. Ve *'her türlü kötülükle savaşılan yer'* demektir. Dolayısıyla muhteşem bir ahlak boyutu da ifade edilmiş olur. Bu yönüyle camiler aynı zamanda bizi kötülüklerden alıkoymak için, bizi kötülüklerden arındırmak için yapılmış binalardır.

Camide ayrıca minber vardır. **Minber**, arapçadan semantik açıdan tahlilini yapacak olursak **'bilginin ışığa dönüştüğü yer'** demektir. Dolayısıyla biz minberlerden, İslam'ın bilgisini ışığa dönüştürerek, oradan kalbimize ve beynimize almayı öğreniriz.

Kürsüler vardır. **Kürsü** sadece sandalye manasına değildir. Kürsü aynı zamanda yine o bilginin yüceliğini ifade eden bir kavramdır. Ayetel Kürsi'deki **'vesia kürsiyyühüssemavati'** deki kürsiyi hatırlamak gerekecektir.

Aynı zamanda camilerimiz bir **bilgi** mekanıdır. Çünkü biz dinimizin tamamını camiilerde öğrenmişiz. Peygamber Efendimiz bu dini önce, imkan bulamadığı için, mescid kıldığı Erkam'ın evinde, sonra Kabe'de ilan edip öğretmiştir.

Medine'ye hicret edince de ilk düşündüğü şey bu dini öğretip yaymak için bir merkez oluşturmak olmuştur. Bunun için ilk olarak Mescidi Nebi'yi inşaa etmiştir. Medine Mescidi'nde, Suffe Ashâbı olarak bilinen, kendilerini ilme adanmış seçkin talebeler için bir yer ayrılmıştır.

Mescit içerisinde ilimle meşgul olan kimseleri görünce onları överek yanlarına oturan Allah Resûlü,

وَإِنَّمَا بُعِثْتُ مُعَلِّمًا

“Muhakkak ki ben muallim olarak gönderildim.” buyurmuş,⁸ böylece eğitim ve öğretime özel bir önem verdiğini göstermiştir.

Zaman zaman sahâbenin sorularını mescitte yanıtlamış, kendisine dini öğrenmek üzere gelen bireylere ve gruplara gerekli dinî bilgiyi burada vermiştir. Kendisine gelen âyetleri mescitte okuyup açıklayarak dinin hükümlerini ve inceliklerini öğretmiş; sözleri, vaaz ve hutbeleriyle inanan gönüllere bunları yerleştirmeye çalışmıştır.

Ashâbın uygun olduğu vakitleri kollayarak bu zaman dilimlerinde onlara mescitte dersler vermiş, sahâbe de onun bu tavrını devam ettirmişlerdir. Kadınların da mescitte rahatça ilim tahsil edebilmeleri için bir gününü onlara tahsis etmiştir.

Ashâb mescide geldiğinde halkalar kurarak Kur'an okumuş, ilmî sohbetlerde bulunmuş ve özellikle de fikhî konuları onlarla müzakere etmiştir.

⁸ İbn Mâce, Sünnet, 17.

Mescidin “**ilim meclisi**” olma özelliği sonraki dönemlerde de devam etmiş, büyük mezhep imamları ve diğer önemli İslâm âlimleri hep bu meclislerde yetişmiş, kendileri de mescitlerde ders halkaları kurmak suretiyle ilmi yaymışlardır. Böylece Hz. Peygamber'in başlattığı ilmî faaliyetler asırlar boyu devam etmiş, mescitler İslâm âleminde canlı ilim merkezleri hâline gelmiştir.

Hz. Peygamber'in evinin yanı başında bulunması ve Müslümanların rahatça toplandıkları bir mekân olması sebebiyle **Mescid-i Nebevî**, devletin idare merkezi olmasının yanı sıra gerekli durumlarda sosyal, hukukî, siyasî, askerî ve malî bütün işlerin görüldüğü bir merkez niteliği taşımıştır.

- ❖ Bazen konuların görüşülüp karara bağlandığı bir şûra meclisi,
- ❖ Bazen davaların çözüldüğü bir mahkeme,
- ❖ Bazen bir misafirhane, bazen de bir hapisane gibi kullanılmıştır.
- ❖ Beytülmal vazifesi görmüş, kimi zaman da evsiz, muhtaç kimseler için barınma imkânı sağlamıştır.
- ❖ Şiirlerin okunduğu ve savaş oyunlarının sergilendiği bir mekân olarak kullanıldığı da olmuştur.
- ❖ Savaş için gidilen bölgelerde kurulan mescitler karargâh niteliği taşımış, bazen de yaralananlar için hastane vazifesi görmüştür.

Özetlemek gerekirse camii bizim sadece ibadet mekanımız değil,

- ❖ Aynı zamanda birlik mekanımız, biz gönüllerimizi birleştiririz orda.
- ❖ Aynı zamanda sevgi mekanımız. Biz orada birbirimizi sevmeyi öğreniriz. Hatta başkasını sevmeyi de orada öğreniriz. Kainatı, tabiatı sevmeyi ve tabii bütün bu sevgilerin başı olan Allah'ı sevmeyi camilerimizde öğreniriz.
- ❖ Aynı zamanda bilgi mekanıdır. Dinimizi ve dünyamızı camilerde öğreniriz.

Kimlik boyutuyla ilgili olarakta, hem bireylerin kimliğini ifade etmesi açısından, hem de milleti millet kılan değerlerin ifade edilmesi açısından, hem şehirlerin kimliği açısından camiler vazgeçilmez unsurlardır.

Biz camiye, mabedi, ezanı **istiklal marşına** yerleştirmiş nadir bir milletiz.

Ruhumun senden, ilahi, şudur ancak emeli:

Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.

Bu ezanlar-ki şahadetleri dinin temeli,

Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli.

İstiklal şairimiz bunları derken; ezanın, mabedin nasıl bir kimliğe, simgeye dönüştüğünü çok güzel ifade eder.

- ❖ Camiler aynı zamanda bağımsızlık simgeleridir.
- ❖ Camiler aynı zamanda vatanın tapularıdır.

Bu açılardan kimliğimizin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Cami bizim tarihimize sürekli can veren mekanlardır. Bugün Balkanlara gidecek olursanız,

- ❖ Bosna'daki Gazi Hüsrev Camii,
- ❖ Tiran'daki Ethem Bey Camii,
- ❖ Kosova'daki Sultan Murad Camii,

- ❖ Prizren'deki Sinan Paşa Camii,
- ❖ Üsküp'deki İsa Bey Camii, tarihin hala canlı olduğunu haykıran manevi yapılardır.

O minareler hala bu şehirlerin bir İslam şehri olduğunun, orada yaşayan milletlerin müslüman olduğunun belgeleridir. O minarelerden sadece ezanlar haykırılmıyor. Bu tarih, kimlik, kültür, maneviyat hepsi birleşerek, camiinin taşları ve harçları arasından bütün insanlığa haykırmaya devam ediyorlar.⁹

Ne hazindir ki yalnızlaşma illetine düşer olduğumuz günümüzde camilerimiz, şehrin merkezindeki konumunu her geçen gün kaybetmektedir. Oysaki bizleri tıpkı bir anne şefkatiyle saracak yegâne mekânlar camilerimizdir. Yorgun ruhlarımız camilerde dinlenecek, maneviyatımız camilerde güçlenecek, anlam arayışımız camilerde cevap bulacaktır.

O halde geliniz! Camilerimizi yeniden hayatımızın merkezine alalım. Kadınıyla erkeğiyle, çocuğuyla yaşlısıyla camide olalım, camide hayat bulalım. Camilerimizi yalnız ve ıssız bırakmayalım. Rabbimizin huzuruna varmakla gerçek huzura kavuşalım. Unutmayalım ki camiler hayatın içinde, hayat camilerin içindedir.

---

⁹ Altınoluk,2008 - Ekim, Sayı: 272, Sayfa: 006, Prof. Dr. Mehmet Görmez